

Nr 622

Av herr **Gustafsson** i Kårby, om *effektivare insatser för kriminalvård och förebyggande av brott.*

(Lika lydande med motion nr 528 i Första kammaren)

Enligt den prognos fångvårdsstyrelsen utarbetat angående behovet av platser vid fångvårdsanstalterna för tiden 1962—1980 kommer antalet intagna av ordinärt klientel och av ungdomsfängelseklientel att mer än fördubblas samt antalet intagna förvarade att öka med inemot 100 %. Det skulle innebära att behovet av platser vid fångvårdsanstalterna skulle öka från något över 5 000 år 1963 till ca 10 500 år 1980. Dessa siffror förutsätter nuvarande åtgärder och att den av domstolarna konstaterade brottsligheten kommer att utveckla sig på samma sätt som under den studerade basperioden 1953—1962. Trenden är skrämmande och måste leda till sådana åtgärder från samhället att prognosen inte blir verklighet.

Vad kan orsakerna vara? Det vet vi tyvärr alltför litet om. Vi vet bara att kriminaliteten ökar. Mest skrämmande är ökningen av antalet våldsbrott, den stigande ungdomsbrottsligheten och det stora antalet återfall. Rånöverfallen ökar och sker ofta under vapenhot. De individer som hemfaller åt brottslig verksamhet kommer i regel in på brottets bana i unga år. Erfarenheten visar, att här har hem- och familjeförhållandena en mycket stor betydelse. Den trygghet hemmet inte kan bjuda sökes i gänget. Om det är en negativ gängbildning får detta lätt till följd att den unge väljer att begå brott för att få status i gruppen. De som kommer från en bristfällig hemmiljö påverkas ytterst lätt i destruktiv riktning i sådana gäng.

Bakgrunden till dessa tendenser måste bättre utforskas för att bättre kunna bekämpas. Vi löser inte problemen enbart med en utbyggnad av antalet platser på fångvårdsanstalterna och ungdomsvårdsskolorna. Betydligt kraftigare insatser måste göras i form av åtgärder som förebygger brott och asocialitet. Här kommer man in på åtgärder inom familjepolitikens område, samhällsplaneringen, miljöfrågor, ungdoms- och fritidsverksamhet, där vi tidigare lagt fram förslag om förstärkningar.

Det har gjorts gällande, att den starka ökningen av brottsligheten under senare år skulle ha sin grund i den mildare behandling som utmärker de moderna reformerna på straffrättens område. Även om detta är en sanning med modifikation — även andra omständigheter såsom en fortskridande urbanisering, ökade svårigheter för handikappade personer att finna sig

till rätta i vårt moderna samhälle, ökade frestelser m. m. har sin givna påverkan — så kan det knappast bestridas, att en slapp rättstillämpning åtminstone på sikt leder till att samhällets skyddsmekanism mot brott försvagas. Härvid träder uppenbarligen det enligt vår uppfattning alltför onyanserade begagnandet av institutet villkorlig dom i förgrunden. Att så blivit fallet lär väl knappast kunna bestridas. Orsakerna härtill är flera. Som ett bidragande moment bland andra kan nämnas en viss övertro på de möjligheter det moderna reaktionssystemet erbjuder. Många gånger har våra domare — besjälade av en naturlig önskan att välja den ur individualpreventiv synpunkt lämpligaste reaktionsformen — inte kunnat undgå att konstatera att en fängelsevistelse kanske snarare ger den dömde incitament till fortsatt brottslighet. Om man emellertid i det längsta vill undvika ovillkorliga frihetsstraff, har enligt hittills gällande lagstiftning i många fall en villkorlig dom måst tillgripas som en sista möjlighet, trots att en sådan straffform genom just ett alltför flitigt begagnande kommit att till stor del mista sin ursprungligen åsyftade verkan ur såväl individualpreventiv som generalpreventiv synpunkt. Den villkorliga domen måste enligt vår uppfattning i stor utsträckning kombineras med andra kriminalpolitiska åtgärder.

En inte ringa återhållande faktor med stor betydelse för brottsbekämpningen är upprustningen av polismaktens resurser i olika hänseenden. En sådan är förvisso av omständigheterna påkallad. Det kan nämnas att upplärningsprocenten för vissa brott på sina håll är så låg som 10—20 %. Denna låga upplärningsprocent måste ses som en av orsakerna till ökad brottslighet. Möjligheterna att undgå upptäckt måste verka brottsstimulerande på den för brott predestinerade individen. Både förstagångsförbrytare och återfallsförbrytare hämmas mindre ju mindre risken för upptäckt är. I första hand måste en bättre rustad personellt kvantitativ polismakt vara ett medel att hindra en befarad ökning av antalet brottslingar. Polisorganisationen måste därför ges såväl personella som tekniska resurser som kan leda till bättre upplärningsmöjligheter av brott och större möjligheter att beivra och bekämpa brottslighet. Därför fordras större specialisering, ökad teknisk utrustning och personalförstärkning.

Den kriminaltekniska forskningen måste utvidgas och bedrivs i samarbete med naturvetenskapliga, tekniska och andra vetenskapliga institutioner så att rön och framsteg som har betydelse för brottsbekämpning och brottsuppdagande snabbare kan komma polisen till nytta i dess arbete. Frågan bör lösas i samband med polisväsendets förstatligande och organiserandet av statens kriminaltekniska laboratorium.

Ökade resurser bör ges den kriminologiska forskningen så att dess utbyggnad kan intensifieras. Brottsorsaker bör ägnas större intresse än vad nu är fallet, så att forskningen kan ge anvisningar på bättre och effektivare vägar till förhindrande av brott. Därvid har den förebyggan-

de ungdomsvården speciellt intresse. Forskningen bör också inrikta sig på vård- och behandlingsfrågor av brottslingar och även olika slag av arbetsterapi.

De rättspsykiatriska klinikerna bör utvidgas och ges större personella och tekniska resurser, så att den för närvarande onormalt långa väntetiden på resultatet av sinnesundersökningar av brottslingar och för brott tilltalade kan betydligt minskas.

Betydelsen av psykiatrisk och psykologisk sakkunskap vid brottsutredningar och undersökningar om brott måste beaktas. Det bör utredas om det för polisens verksamhet bör finnas större tillgång till ovan nämnda sakkunskap.

Den brottsförhindrande verksamheten skall vara så upplagd, att ett intimare samarbete kan äga rum mellan alla sociala organ och domstolar som har att ta ställning till frågor av hithörande slag. Det utökade samarbetet bör även gälla hem, skolor och organisationer.

Polisens utbildning bör betydligt utökas. De ökade krav som ställs på polisen leder till krav på utökad utbildning främst inom psykologi och människokunskap över huvud taget men även på det kriminaltekniska området.

För att öka möjligheterna till modern behandling och en målmedvetnare arbetsterapi måste bortbyggandet av otidsenliga fångvårdsanstalter ske med betydligt snabbare takt än nu.

Det ökade antalet rymningar från fängelser, säkerhetsanstalter och ungdomsfängelser har aktualiserat frågan om bättre bevakning, ökade personalresurser och andra åtgärder för förhindrande av rymning. Särskilt oroande har tendensen varit på senare tid med många rymningar av särskilt svårvårdat och destruktivt brottsklientel och att dessa under rymningarna utfört svåra brott såsom grova rån, mord, inbrott i vapenförråd och andra grova stölder. En decentralisering bör ske av vården i syfte att förhindra påverkan till svårare brottslighet från de mera kriminellt belastade brottslingarna och ungdomarna.

Vårdpersonalens utbildning bör väsentligt förbättras, så att den får bättre resurser att fullgöra sina ofta svåra uppgifter. Skärpta åtgärder bör införas med det snaraste för bättre och stöldsäkrare förvaring av vapen- och ammunitionsförråd, såväl militära som civila. De under senare år allt oftare återkommande vapenstölderna och det oroväckande stora innehavet av vapen hos personer som gjort sig skyldiga till brott fordrar effektiva åtgärder mycket snabbt. Medan mycken uppmärksamhet koncentrerar sig kring gärningsmannen och dennes behandling, ägnas den av skadan drabbade oftast förstrött intresse. Med en tillspetsning skulle kunna sägas, att medan de som förbrutit sig blir föremål för samhällets omtanke, så har målsäganden oftast i så hög grad lämnats åt sitt öde att han har anledning att känna sig mer eller mindre rättslös. Inte minst i ekonomiskt hänse-

de blir målsägandens läge prekärt. Visserligen tilldömes han skadestånd, men i de allra flesta fall blir denna kompensation av mycket fiktiv karaktär, då gärningsmannen oftast saknar alla möjligheter att göra rätt för sig. Detta missförhållande bör rättas till. Kan inte lagen ge den hyggelige medborgaren det reella skydd som i detta hänseende bör vara självklart i ett rättssamhälle är det också fara värt att respekten för lagen blir lidande. Som vi från vårt håll framfört tidigare bör — efter rättens prövning — allmänna medel kunna anlitas för att skydda enskild person.

Det bör understrykas, att de åtgärder som ovan förordats för att komma till rätta med brottslighetens problem kräver betydande ekonomiska och personella insatser. Enligt min mening är en mycket betydande ansträngning från samhällets sida nödvändig om det skall finnas möjlighet att komma till rätta med det problem som kriminaliteten utgör i vårt samhälle. Jag vill särskilt betona vikten av att man inte stannar vid punktinsatser på enstaka områden. Ett samlat grepp över hela det berörda fältet är angeläget. Frågan om hur detta bäst skall kunna ske bör avgöras i ett sådant sammanhang att det finns möjlighet till en helhetsöverblick. Jag föreslår, att en parlamentariskt sammansatt beredning tillsättes med uppgift att utforma ett upprustningsprogram på brottsförebyggandets och kriminalvårdens områden.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att en parlamentarisk beredning skyndsamt tillsättes med uppgift att utarbeta ett handlings- och upprustningsprogram för effektivare insatser på kriminalvårdens och brottsförebyggandets områden.

Stockholm den 26 januari 1964

Einar Gustafsson

i Kårby